

หมู่บ้านกู่แดง

ประชากร

หมู่บ้านกู่แดงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ 6 และหมู่ 7 สังกัดอยู่ในตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรรวมกันทั้งหมด 1.008 คน 291 ครัวเรือน แยกเป็นหมู่ที่ 6 จำนวน 433 คน 127 ครัวเรือน และหมู่ 7 จำนวน 575 คน 164 ครัวเรือน¹ เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่มีวัดและโรงเรียน ประถมศึกษา ประจำหมู่บ้านสถานที่ละแห่ง

ลักษณะทำเลที่ตั้ง

ทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอสารภีประมาณ 2 กิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 18 กิโลเมตร การคมนาคมติดต่อกับภายนอกค่อนข้างสะดวกรวดเร็ว เนื่องจากมีถนนเชื่อมติดต่อหลายสายทั้งเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน หมู่บ้านกู่แดง ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มห่างจากแม่น้ำปิงประมาณ 1 กิโลเมตร สามารถรับประโยชน์จากแม่น้ำปิงด้วยระบบชลประทานราษฎร์ ความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับระดับน้ำในแม่น้ำปิง นอกเหนือจากน้ำฝนซึ่งอยู่เหนือระดับการควบคุมของชาวบ้าน¹

ลักษณะบริเวณที่อาศัยของหมู่บ้านเต็มไปด้วยไม้ยืนต้นประเภทพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านค่อนข้างสูง และให้ร่มเงาครึ้มเย็นปกคลุมเรือนพักอาศัย ตลอดทั้งหมู่บ้าน พืชยืนต้นเหล่านี้ได้แก่ ลำไย ลิ้นจี่และมะม่วง รองลงมาได้แก่ กล้วยและมะกอกน้ำ ซึ่งจะขึ้นตามริมฝั่งคลองส่งน้ำภายในหมู่บ้านเกือบตลอดแนว ส่วนพื้นที่นาของชาวบ้านจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนโดยสภาพการตั้งบ้านเรือน กล่าวคือพื้นที่นาส่วนหนึ่ง จะอยู่ในวงล้อมของที่พักอาศัย อีกส่วนหนึ่งจะโอบล้อมที่พักรวมที่พักรวมแห่งหนึ่ง แต่ปัจจุบันพื้นที่นากลางหมู่บ้านซึ่งเดิมมีกว่า 100 ไร่ ได้ถูกปรับสภาพเป็นสวนไม้ผลเสียกว่าครึ่งและอีกไม่นานนักพื้นที่นาส่วนในนี้ก็คงจะถูกบรรจุเต็มด้วยระบบการเพาะปลูก ประเภทพืชยืนต้นที่ทำรายได้ให้แก่เจ้าของได้ดีกว่าการทำนา

1

สำรวจโดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 และหมู่ 7 เป็นสถิติในปี 2531

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจของชาวภูมั่ง เช่นเดียวกับหมู่บ้านภาคเหนือทั่วไป แรงกระตุ้นให้เกิดความต้องการเงินตราเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคแบบทุนนิยม ทำให้ชาวบ้านภูมั่งในปัจจุบันมีหลายสถานะ และอาชีพ ทั้งทำนา ทำสวน ขยายแรงงานในเมือง ในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้หมู่บ้าน รับจ้างทำงานเฉพาะฤดูกาล ค้าขาย รับราชการครูและรับจ้างในหน่วยงานเอกชนในเมือง จากสถิติรายได้ต่อปีของชาวบ้านภูมั่งหมู่ 6¹ ชาวบ้านที่มีรายได้ต่ำกว่า 6.000 บาท มี 10 ครัวเรือน 6.000-10.000 บาท มี 65 ครัวเรือน 10.000-20.000 บาท มี 40 ครัวเรือน รายได้ 20.000 บาทขึ้นไป 7 ครัวเรือน และไม่ทราบรายได้แน่นอน 5 ครัวเรือน ในขณะที่ชาวบ้านหันมานิยมเครื่องอุปโภคบริโภคที่ทันสมัยจำนวนมาก จนดูขาดความสัมพันธ์กับระดับรายได้ที่เฉลี่ย ดังในตารางข้างล่างนี้

ตารางแสดงจำนวนสินค้าอุปโภคบริโภคสมัยใหม่

ลำดับที่	รายการ	จำนวน/หน่วย
1	รถไถ	15
2	รถบรรทุก	10
3	รถเก๋ง	17
4	รถจักรยานยนต์	214
5	รถจักรยาน	258
6	วิทยุเทป	159
7	โทรทัศน์สี	144
8	โทรทัศน์ขาว-ดำ	56
9	พัดลม	200
10	ตู้เย็น	115
11	เตารีดไฟฟ้า	140
12	เครื่องเล่นวีดีโอ	2

1

สำรวจโดย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 ปี 2531

ชาวบ้านกู่แดง ปัจจุบันดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางความสับสนเนื่องจากความขัดแย้งระหว่างรูปแบบวิถีชีวิตแบบใหม่และแบบดั้งเดิม ชาวบ้านหลายๆ คนให้ความเห็นว่า แท้จริงแล้วการดำเนินชีวิตแบบเก่ามีความสุขสบายกว่าชีวิตแบบปัจจุบัน เพราะในปัจจุบันพวกเขาต้องทำงานหนักกว่าเดิมจนเวลาพักผ่อนยามว่าง ซึ่งเคยมีตามฤดูกาลก็ไม่มีหรือมีน้อยลง เงินตราหามาได้ก็จ่ายไปมาก ระบบการผลิตแบบสมัยใหม่ ซึ่งอาศัยเทคโนโลยีใหม่ เข้าช่วยกลับยิ่งทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่ตนก็จำเป็นต้องทำเนื่องจากระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานในหมู่บ้านลดลงจนแทบจะไม่มีเลย การเก็บเกี่ยวข้าวในนา ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์ใหม่ก็ไม่อาจใช้ระบบหมุนเวียนแรงงานเก็บเกี่ยวได้เนื่องจากต้องเก็บเกี่ยวทันทีที่ข้าวแก่เต็มที่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชาวนาในหมู่บ้านจะพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตรกันโดยทั่วไป แต่ขณะเดียวกัน ระบบความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรก็ ยังคงได้รับการปฏิบัติควบคู่กันไปในกลุ่มผู้มีอาชีพเกษตรกร

หมู่บ้านกู่แดง เป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาโดยรัฐหมู่บ้านหนึ่งประชากรในหมู่บ้านเคยได้รับการส่งเสริมอาชีพรูปแบบต่างๆ จนกระทั่งเคยได้รับรางวัลหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างระดับประเทศโดยการพิจารณาของกระทรวงมหาดไทยมาแล้ว แต่ปัจจุบันกล่าวได้ว่าโครงการพัฒนาต่างๆ เหล่านี้ล้าสมัยล้าไปโดยสิ้นเชิง ชาวบ้านต้องต่อสู้ดิ้นรนภายใต้สภาวะเศรษฐกิจระบบตลาดอย่างในปัจจุบันด้วยวิถีทางของตนเอง แม้ว่าจะยังคงมีการรวมกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ตามนโยบายการพัฒนาของทางราชการ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อยู่ก็ตาม ชาวบ้านกู่แดงจำนวนไม่น้อยก็ยังคงมีหนี้สินผูกพันอยู่กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์และเจ้าหนี้ย่อยอื่นๆ

ลักษณะทางสังคม

สภาพทางสังคมของหมู่บ้านกู่แดง ในปัจจุบันยังคงมีการดำรงอยู่อย่างมีเอกลักษณ์โดยมีโครงสร้างระบบชุมชนชาวนาที่มีระบบความเชื่อ ซึ่งแสดงออกในรูปศาสนาและประเพณี ระบบเครือญาติตลอดจนกลุ่มธรรมชาติต่างๆ เป็นพื้นฐาน แม้ว่าในท่ามกลางกระแสการไหลบ่า เข้าไปของวัฒนธรรมจากภายนอกจน รูปแบบวิถีชีวิตบางส่วน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะการปรับตัวเพื่อกองอยู่ของชุมชนหมู่บ้านก็ตาม

ระบบความเชื่อ

ชาวบ้านกู่แดงนับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกับมีการบูชาผี ในขณะที่วัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านก็จะมีที่สถิตของผีอารักษ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า "เสื่อบ้าน" หรือ "เจ้าบ้าน" และในวัดเองก็มีที่สถิตของผีประจำวัดด้วย

เรียกกันว่า "เสื่อวัด" สิ่งที่ชาวบ้านเชื่อถือในระบอบวัดหรือพุทธศาสนาก็คือ พระรัตนตรัย หรือพระพุทธพระธรรมและพระสงฆ์ ส่วนผีนั้นชาวบ้านนับถือผีผีร้าย เพราะเชื่อว่า ผีทั้งสองลักษณะต่างเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของตน การแสดงออกของความเชื่อทั้งสองระบอบดังกล่าวปรากฏในรูปของพิธีกรรม มีรายละเอียดและวิธีปฏิบัติแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งหมายถึงบทบาทในการตอบสนองความต้องการของชุมชนและบุคคลอันเป็นผลทำให้ระบบความเชื่อดังกล่าวดำรงอยู่ได้

ลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ได้แก่ วัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านทำหน้าที่ส่งเสริมจริยธรรมและควบคุมพิธีฐานทางสังคม เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรม สนับสนุนโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้าน เผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ เช่น เป็นสถานที่อบรมลูกเสื่อชาวบ้านรุ่นแรกของอำเภอสารภี ในปี พ.ศ. 2518 ฝ่ายชุมชนเอง เมื่อได้รับผลประโยชน์จากวัดดังกล่าว ก็ร่วมกันส่งเสริมทำนุบำรุงวัด (และพระสงฆ์) ด้วยการปรับปรุงบูรณะวัด ตลอดจนถวายจตุปัจจัยแก่พระสงฆ์ทั้งในรูปของการทำบุญตามเทศกาลและการถวายข้าวพระสำหรับฉันในแต่ละวัน โดยการจัดกลุ่มถวายข้าวพระ เพราะพระในวัดนี้ไม่มีการออกบิณฑบาต เป็นต้น

ในด้านบทบาทของผีที่มีต่อชุมชนหมู่บ้านภูแดงนั้น ชาวบ้านภูแดงให้ความสำคัญต่อผีในฐานะที่เป็นผู้ช่วยปลดเปลื้องทุกข์ โรคภัยไข้เจ็บ การทำมาหากินและปัญหาอื่นๆ ตลอดจนเป็นผู้คุ้มครองสวัสดิภาพแก่ชีวิต และที่สำคัญคือผีประจำตระกูลที่มีบทบาทในการส่งเสริมความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ และควบคุมพิธีฐานทางสังคมในบางแง่ ชาวบ้านให้การสนับสนุนการดำรงอยู่ของระบบความเชื่อเรื่องนี้ โดยการแสดงออกในรูปพิธีกรรมกร เช่น สรวงกราบไหว้ประจำตามวาระต่างๆ

1 ระบบเครือญาติ

กลุ่มเครือญาติในหมู่บ้านภูแดงมีลักษณะโครงสร้างเช่นเดียวกับกลุ่มเครือญาติในหมู่บ้านอื่นๆ ของภาคเหนือ มีการยึดถือเอาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้สืบเชื้อสายของปู่ย่า ตายายและบรรพบุรุษเดียวกันเป็นสำคัญ ทั้งนี้รวมตลอดถึงสมาชิกวงศวาน ของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงหรือฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ มีคำเรียกกลุ่มสมาชิกเครือญาติเดียวกันว่า "พี่น้องกัน"

1

ดูรายละเอียดใน แจ็ค เอ็ม. พ็อดเตอร์ โครงสร้างสังคมชาวนาไทย น. 201-214

สมาชิกในกลุ่มญาติในแต่ละวงศ์วานจะมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความสมานฉันท์ เคารพรักกันและให้การสนับสนุนร่วมมือซึ่งกันและกันเพราะมีความใกล้ชิดมากกว่าเพื่อนบ้านและชาวบ้านอื่นๆ ที่มีได้เกี่ยวข้องกัน จะมีการตั้งครัวเรือนในละแวกเดียวกัน มีการเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่กันบ่อยๆ ระหว่างครัวเรือนที่เป็นญาติกันแม้ว่าบางคนจะย้ายไปอาศัยในหมู่บ้านอื่นไกลๆ ก็ตาม

ในช่วงสำคัญของชีวิต เช่น การแต่งงาน การบวช และการมาปณกิจศพ ญาติญาติทั้งสองจะมาช่วยเหลือเสมอ ถ้ามีคนหนึ่งจัดตั้งให้มีความผูกพันในการแลกเปลี่ยนแรงงานตอบแทนกัน เป็นกลุ่มคนร่วมมือกันประกอบการเกษตร สมาชิกในญาติทั้งสองฝ่ายของเขา มักจะเป็นคนกลุ่มแรกที่ดึงเข้ามาช่วย หรือเมื่อมีการสร้างบ้านใหม่ บรรดาญาติญาติจะเป็นพวกแรกที่เสนอความช่วยเหลือเช่นเดียวกัน ยิ่งในยามเจ็บไข้ได้ป่วยได้รับความเดือดเนื้อร้อนใจ บรรดาลุงป้า น้าอาและหลานๆ ต่างจะพากันมาเยี่ยมเยียนและให้ความช่วยเหลือให้กำลังใจอย่างใกล้ชิด

ส่วนกลุ่ม "ผีเดียวกัน" หรือที่แจ๊ค เอ็ม. พ็อดเตอร์ เรียกว่า มาตุพงศ์ (The Matrilineage) เป็นกลุ่มครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกันและสืบเชื้อสายร่วมกันมาทางแม่ คือ ทางฝ่ายผู้หญิงฝ่ายเดียวต่อๆ กันมาในกลุ่มของพี่สาวน้องสาวที่ดำรงชีวิตมาตั้งแต่สามถึงแปดชั่วอายุคนที่แล้ว กลุ่มมาตุพงศ์แต่ละกลุ่มจะอยู่อาศัยกันเป็นละแวกของกลุ่มในหมู่บ้าน มีบางครัวเรือนจะกระจัดกระจายออกไปจากบริเวณกลุ่มเชื้อสายของตนแต่ทั้งหมดนี้ก็จะมีความผูกพันทางสังคมกับกลุ่มเชื้อสายของตนและร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนแรงงาน

"ผีปู่ย่า" มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการผนึกแน่นกลุ่มมาตุพงศ์ ซึ่งเป็น "ผีเดียวกัน" สมาชิกในกลุ่มจะมีส่วนร่วมในการเซ่นไหว้วิญญาณเหล่านี้ เพราะวิญญาณให้ความคุ้มครองสมาชิกในมาตุพงศ์จากความล้มเหลวในชีวิต ปีสางชั่วร้าย โรคภัยไข้เจ็บ และความตายแต่ขณะเดียวกันวิญญาณบรรพบุรุษนี้สามารถทำให้ผู้สืบเชื้อสายเจ็บไข้ได้ป่วยเหมือนกัน (ดูในบทที่ 6) การเซ่นไหว้อีกลักษณะหนึ่งได้แก่การ "พ้อนผี" (ดูรายละเอียดจากบทที่ 3 และการวิเคราะห์ในบทอื่นๆ) ซึ่งแจ๊ค เอ็ม. พ็อดเตอร์ กล่าวว่าเป็นการยกย่องวิญญาณของพงศ์เผ่าและเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของพงศ์เผ่าเชื้อสาย และว่าหน้าที่ทางสังคมเพียงอย่างเดียวของมาตุพงศ์คือ การจัดการเกี่ยวกับเรื่องทางศพและการแต่งงาน และการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งทำหน้าที่เสริมและได้รับการเสริมในความผูกพันของความเป็นเพื่อนบ้าน ความร่วมมือกันและความเป็นพันธมิตรทางการเมือง

ลักษณะทางการเมืองและการปกครอง

หมู่บ้านกู๋แดงอยู่ในเขตบริหารหมู่ที่ 6 และ 7 ของตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี ผู้นำหมู่บ้านตามอำนาจทางราชการกระทรวงมหาดไทยได้แก่ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านละคน ก่อนหน้านั้นผู้นำฝ่ายปกครองหมู่ 7 ได้รับเลือกให้ครองตำแหน่งกำนันตำบลหนองแฝก ดำเนินนโยบายการพัฒนาตามแนวราชการจนทำให้หมู่บ้านกู๋แดงได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นอันดับหนึ่ง แต่ต่อมาเมื่อต้นปี พ.ศ. 2531 กำนันคนเดียวคนนี้ก็ถูกชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านเดินขบวนขับไล่ เนื่องจากเห็นว่าปฏิบัติงานเฉื่อยและมีปัญหาเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน กำนันคนดังกล่าวจึงต้องพ้นจากตำแหน่งไปและเสียชีวิตลงเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2531 นับเป็นปฏิบัติการทางการเมืองโดยชนวนการทางธรรมชาติภายในหมู่บ้านเองเป็นครั้งแรกที่ชาวบ้านกู๋แดงได้แสดงออกถึงความขัดแย้งในระดับสูงสุดเท่าที่เคยมีมา

ส่วนผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 คนใหม่ก็ได้ยอมรับตำแหน่งต่อจากกำนันซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านโดยตำแหน่ง โดยการเลือกตั้งของชาวบ้าน และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันมีอาชีพทำสวน เป็นคนซื่อสัตย์สุจริตในสายตาของชาวบ้าน ฐานะค่อนข้างพอมืออันจะกินในหมู่บ้าน ส่วนภรรยาเปิดร้านขายของชำในหมู่บ้าน

การจัดตั้งองค์กรทางการเมืองในหมู่บ้านกู๋แดงนั้นเกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐ กล่าวคือให้มีกรรมการหมู่บ้านและสภาตำบล ส่วนองค์กรธรรมชาติได้แก่ องค์กรเหมืองฝาย ซึ่ง "แก้มือง" ของหมู่บ้านเป็นสมาชิกร่วมกับหมู่บ้านอื่นๆ ในเขต 3 ตำบล ซึ่งเป็นพื้นที่สืบน้ำจากชลประทานราษฎรฝายเดียวกัน